

הגדרת יסוד הדין "שלא כדרך אכילה" ונותן טעם לפגם בבשר וחלב

ראשי פרקים

- א. דין הרמ"א והבנת ה"פלתי" בביאור "שלא כדרך הנאתן".
- ב. קושית ר' חיים.
- ג. מחלוקת הר"ן והרשב"א ביסוד דין נותן טעם לפגם.
- ד. ישוב קושית ר' חיים לשיטת הרשב"א.
- ה. קושיתו של ר' חיים אליבא דשיטת הר"ן.
- ו. ישוב לקושיא על הר"ן.
- ז. ישוב לקושית ר' חיים בשיטת הר"ן.
- ח. לשיטת הר"ן בנטלי"פ יש שני מתירין.
- ט. דעת החוות דעת.
- י. דיון בדברי החוות - דעת.
- יא. דין האוכל אכילה גסה.

א. דין הרמ"א והבנת ה"פלתי" בביאור "שלא כדרך הנאתן".

ברמ"א בשו"ע (יור"ד סי' פ"ז ס"ו) כתב: "ועוד כתב דהכלי שעושין בו מים לחפיפת הראש אין לשמש בו שעושין אותו מאפר של הכירה ורגילות הוא להתערב שם בשר וחלב". על דין זה הקשה הפלתי (שם ס"ק ט"ו) מדוע הרמ"א אוסר להשתמש בכלי רק לאכילה - הרי חוששים שמא מעורב באפר בשר וחלב, וא"כ היה לרמ"א לאסור גם בבישול. הפלתי מיישב את שאלתו ע"פ קושית הצמח צדק, הצמח צדק מקשה מדוע הרמ"א אוסר בכלל הרי האפר פוגם את טעם הבשר וחלב וקי"ל נותן טעם לפגם מותר?

הפלתי מבאר ע"פ הגמ' בפסחים (כ"ד ע"ב): "א"ר אבהו א"ר יוחנן כל איסורין שבתורה אין לוקין אלא דרך הנאתן... והגמ' מבארת בהמשך שבשר וחלב וכלאי הכרם הם יוצאים מן הכלל ולוקין עליהן אפי" שלא כדרך הנאתן. וכך כתב הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פי"ד הי"א) "כיצד (פטור כשזה לא דרך הנאה) הרי שהמחה את החלב וגמעו כשהוא חם עד שנכוה גרונו ממנו או שאכל חלב חי או שעירב דברים מרים... או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם ח"ו פטור (דה"ל שלא כדרך הנאתן) ואם עירב דבר מר בתוך קדירה של בשר וחלב או ביין כלה"כ ואכלו חייב".

וביאור הדברים הוא שרק איסורים שהתורה אסרה בלשון "אכילה" צריכים דרך אכילה, אבל איסורים כבשר וחלב וכלה"כ שלא נאסרו בלשון "אכילה" אלא ששלש הכתוב "לא תבשל גדי בחלב אמו" ונלמד לאסור בשלשה פנים באכילה, והנאה ובבישול, ולכן נאסר גם באכלן שלא כדרך אכילה.

אמנם הפלתי רוצה לומר שאם בישל בשר בחלב ואח"כ נפגם המאכל הם אסורין מכיון שחייבין עליהן גם שלא כדרך אכילתן (ולכן אם עירב בהם דבר מר או שעבר היום על הכלי, יאסר); אך אם עירב דבר מר בתחלת הבישול, בזה מותר גם בבשר וחלב לבשל שכל שהיה הבישול בפגם אינו נעשה לאסור בשר-וחלב, שלא אסרה התורה בשר וחלב אלא דרך בישולם, ובישול בפגם אינו דרך בישול כלל.

לפי זה מובן שלבשל מים עם אפר כירה מותר ואין בזה איסור בישול בבי"ח כיון שחבבי"ח נפגם ע"י האפר אין כאן איסור בישול, אך לבשל בקדירה יהיה אסור שטעם הבשר וחלב שבלעה יאסור את התבשיל אף שהוא עצמו פגום, ובבי"ח אסור אף כשזה פגום - זהו תוכן דברי הפלתי.

ב. קושית ר' חיים

ר' חיים הלוי מבריסק (ר' חיים נמצא בחלכות מאכלות אסורות פט"ו חל"א בד"ה והנה) מקשה על פסקו של הרמב"ם מהלכה אחרת שלו. (ומקשה מפי"ד ה"ו) ז"ל: "כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהן עד שיאכל אותן דרך הנאה חוץ מבבי"ח וכלאי הכרם וכו'... כיצד הרי שהמחה את החלב וגמעו כשהוא חם וכו'... או שעירב דברים מרים וכו'... לתוך קדירה של נבילה ואכלן כשהן מרין או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאכל אדם ח"ו פטור ואם עירב דבר מר בתוך הקדירה של בשר וחלב או בין כלאי הכרם ואכלו חייב" עכ"ל הרמב"ם.

משמע מהרמב"ם דבבי"ח וכלה"כ שחיובם גם שלא כדרך הנאתן גם חייבים לאחר שהאיסור הסריח (כשאנו ראוי לגר) וע"ז מקשה ר' חיים "וצ"ע מהא דפסק הרמב"ם (פט"ו שם חל"א) שנותן טעם לפגם מותר גם מבבי"ח וכלה"כ הרי בעבודה זרה (ס"ז ע"א) מבואר דכל הך היתירה דנותן טעם לפגם משום נבילה שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבילה - ומאחר דס"ל להרמב"ם דבבי"ח וכלה"כ גם באינו ראוי לגר אסור, אי"כ הרי לא שייך הך דינא דנותן טעם לפגם מותר וצ"ע וכו'... עכ"ל.

ג. מחלוקת רשב"א ור"ן ביסוד דין נותן טעם לפגם.

ונראה ליישב ע"פ הבנת יסוד דין של נותן טעם לפגם. הר"ן (בע"ז דף ל"ב) בדפי הר"ן ד"ה (דאמרינן) על דברי הגמרא "אמר ר"ל נותן טעם שאמרו וכו'... כל שאינה נאכלת מפני זה" כתב "פירש רש"י דלאו דוקא אינה נאכלת אלא כל שנפגם טעמה מפני זה שרי וראיה לדבריו מקדירה שאינה בת יומא דקרינן לה נותן טעם לפגם ובודאי שאינה פוגמת התבשיל כל כך עד שלא יהא נאכלת וכו'... וראיה עוד משמן ודבש וקורט של חלתות ודומיהן שהתירו... ובודאי שאינו נפסלים מאכילת אדם שהרי כולן נאכלין חן - אלמא כל דאיכא פורתא דפגם שרי ואע"ג דנותן טלפ"ג מנבלה גמרינן, וכל שראויה לגר שמיא נבילה, ואע"פ שנפגמה חתם היינו טעמא מפני שנאכלת בפני עצמה ולפיכך אסורה עד שתפגום לגמרי, אבל איסור תערובות שהולכין בה אחר נתינת טעם, כל שטעמו פוגם חתבשיל קצת מותר לפי שאינו נותן טעם דאדרבה פוגם הוא..., "אבל עדיין צריך ליישב היכי גמרינן לה מנבילה ונ"ל היינו טעמא, דמה מצינו בנבילה שלא אסרתה תורה אלא כשהיא ראויה לגר מפני שהאוכל נחנה מן האיסור אע"פ שנפגמה קצת, אבל כל שאינה ראויה לגר, כיון שאינו נחנה מן האיסור היתירה תורה וכו'... אף באיסור שנותן טעם בחיתר, כיון שהחיתר נפגם קצת מן האיסור נמצא שזה שאוכלו אינו נחנה מן האיסור אלא מצטער עליו, הלכך שרי". דעת הר"ן כל שטעמו פוגם את התבשיל אפי' קצת, מותר כיון שאינו נותן טעם אלא הוא פוגם את התבשיל (ואפי' שהתבשיל עדיין ראוי לאכילת אדם) "אבל הרשב"א חתיר כל שהחיתר מרובה מן האיסור וקא יחייב טעמא לפגם דאי משום ממשו בריבא בטיל, ואי משום טעמא, אין כאן נותן טעם כיון שהוא פוגם וכו'... ואין דעתי נוחה בחיתר זה" עכ"ל. דעתו (של הרשב"א) יהיה מותר כשהחיתר מרובה מן האיסור שאם יש ממש באיסור הרי היא הוא בטל ברוב, ויש בו ממשות הטעם, הרי היא בטל כיון שהוא פוגם (בפמ"ג ר"ש סי' קג מביא את הנפק"מ בין הר"ן לרשב"א).

ד. ישוב קושית ר' חיים לשיטת הרשב"א.

הפמ"ג (ס' ק"ג במשבצ"ז סק"א ד"ה אמנם). כתב "והמתבאר מהרשב"א... לדעתי כן הוא, דמנבילה גמרינן נטל לאיסור בעין כל שאינו ראוי אח"כ למאכל אדם פקע איסורא, ועל ידי תערובות בהיתר שרי מן הסברה דטעם כעיקר הלא בטיל וכו'... יליף ממשרת או ממדין וזה דוקה טעם משובח, הא כל שנותן טעם לפגם קצת, טעם כזה לא אסרה התורה ומדין ביטול ברוב קא אתינן עלה וכו' עכ"ל.

הפמ"ג מבאר בדבר הרשב"א שנותן טעם לפגם מותר, מכיון שהתורה רק גילתה שטעם משובח אסור אבל טעם פגום בטל ואין בזה דין טעם כעיקר לפי דברי הרשב"א יש ליישב את קושיית ר' חיים על הרמב"ם (אות ב') למרות שבב"ח וכלח"כ אין בהם ההיתר של נבלה שאינה ראויה לגר מ"מ נטלי"פ מותר שהרי כל שמעורב הטעם אנו צריכים לאסור מכח טעם כעיקר, וטעם כעיקר לא מצינו שאסרה תורה רק טעם משובח, (כענבים במים), ואלו טעם פגום לא מצינו שאסור ולכן מותר. משא"כ דין "נבלה שאינה ראויה לגר" שאינו נוהג בבשר וחלב? וכלאי הכרם.

ה. קושיתו של ר' חיים אליבא דשיטת הר"ן.

אכן כל זה מיושב לדעת הרשב"א, אבל לדעת הר"ן הסובר שנטלי"פ שמותר ילפינן מנבילה שאינה ראויה לגר עדיין קשה שא"כ בבשר וחלב וכלח"כ שאין בהם ההיתר של נבילה שאינה ראויה לגר למה מותר נטלי"פ?

ונראה לעני"ד ליישב כך: נקדים שלכא' קשה לדעת הר"ן מהדין שנפסק בשו"ע (יו"ד ס"י ק"ד ס"ב) אם נפל (עכבר) לין ושמן או לשאר משקין פוגם בודאי ואין צריך ששים לבטל פליטתו וכך גם נפסק בס"ג "דברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם כמלים וזבובים ויתושים שכל אדם בודל מהם למיאוסן אפי' נתערבו בתבשיל ונמחה גופן לתוכו אם ההיתר רבה עליו מותרים" ע"כ.

ולכא' קשה למה מותרים הרי נותנים טעם, ואף שטעמם לפגם, מ"מ כיון שהעכבר עצמו אסרה אותו התורה, ואף שהוא לפגם וכן זבובים א"כ לא התירה התורה בהם "נבילה שאינה ראויה לגר", וממילא טעמם צריך להיות אסור?

בשלמא לדעת הרשב"א שההיתר 'לפגם' הוא משום שלא ניתן ללמוד ממשרת' ניחא, שאף שאסרה תורה עכבר גם באינו ראוי לגר מ"מ טעמו אינו אסור, שהרי צריך ללמד "ממשרת", ופגם אינו בכלל 'משרת' ולכן מותר. (אמנם אפשר לחלק ולומר שעד כאן הרשב"א לא טען שאי אפשר ללמוד טעם פגום מ"משרת" רק כשהתורה לא אסרה את הדבר גם כשהוא פגום, אבל בעכבר שהתורה אסרה, אף שהוא פגום יתכן שמ"משרת" לומדים גם שטעמו אסור. מ"מ לא מסתבר כך מכיון שאין לנו לימוד שאסור, אך יש לומר באופן אחר, כיון שלמדה הגמ' בכל האיסורין טעם כעיקר בקי"ו מנזיר, ואם בנזיר אינו אוסר נטלי"פ, א"כ אומרים דיו לבא מן הדין להיות כנדון - מה נזיר נטלי"פ מותר, כך שאר איסורים נטלי"פ מותר.

אכן לדעת הר"ן קשה, מדוע מותר נטלי"פ בעכבר ביין? ובאמת מצינו בגמ' ע"ז ס"ח סברא זו שבעכבר יש לאסור נטלי"פ, וז"ל הגמ': ההוא עכברא דנפל לשיכרא אסרוה רב לההוא שיכרא וכו'.. נימא קא סבר רב נטלי"פ אסור, אמר להו רב ששת בעלמא קא סבר רב נטלי"פ מותר, והכא חידוש הוא דמימאס מאיס ואפי"ה אסריה רחמנא. ובתוס' שם (ד"ה דהא) פירשו שהחידוש הוא שגוף העכבר הוא נותן טעם לפגם ואפי"ה אסריה רחמנא, א"כ גם טעמו אסור, וא"כ יש להבין מה טעמם של החולקין על סברא זו?

ונראה ליישב ע"פ מה שהבאנו לעיל (אות ג') שהר"ן חקשה על סברת הרשב"א שנטלי"פ

מותר משום שאין ללמד טעם פגום "ממשרת" - ומדוע בגמ' אמרו שנטלי"פ מותר משום שנלמד מנבילה שאינה ראויה לגר. וחפמ"ג (במשבצות זחר ק"ג שם) תירץ שמחפסוק שנבילה אסורה רק בראויה לגר יש ללמוד שיש סברה לחלק בין שבח לפגם - שהרי פגום לגמרי שאינה ראויה לגר התורה התירה, ולכן יש לומר שאין ללמוד פגם ממשרת, שהרי יש לחלק שלא אסרה תורה רק משובח לגמרי ולא פגום אפי' מקצתו אבל אילו לא היינו מוצאים שיש חיתר בפגום לגמרי לא היה מקום לחלק בין טעם משובח לטעם פגום.

ו. ישוב לקושיה על הר"ן.

ולפי סברת חפמ"ג נראה שיש ליישב מה שהקשינו על הר"ן (באות ה'). ונוכל לומר שגם הר"ן מודה לרשב"א שכשמדובר בטעם של דבר פגום לגמרי כמו עכבר שאין ללמד שטעמו אסור ממשרת ענבים. הויכוח בין הרשב"א לר"ן, באפשרות זו הוא, בטעם פגום במקצת, הרשב"א לומד שאפי' זה אי אפשר ללמד ממשרת ענבים וחר"ן חולק וסובר שמכיון שלא מצינו שהתורה הקילה בטעם פגום במקצת, עדיין זחו בכלל דין טעם כעיקר (ואין לחלק בין טעם משובח לטעם פגום כל שלא נפגמה לגמרי), ואין ללמוד מנבילה שאינה ראויה לגר" שנפגמה לגמרי, שבזה הקילה התורה ולא בנטלי"פ, אבל בעכבר שנפל למשקין או טעם "זבובים" שנפגמו לגמרי בזה מודה הר"ן שאין ללמד לאסור טעמם ממשרת ענבים, שאין ללמוד טעם פגום לגמרי שהתירה תורה בהרבה איסורים ממשרת ענבים שהוא הרי טעם משובח. (ואין לומר שנלמד מ"משרת" את היסוד שטעם כעיקר ונקבע שהטעם דינו כגוף האיסור, וא"כ נאסור בעכבר כטעם פגום לגמרי שהטעם דומה לעיקר, זה אינו שמ"מ אין ללמוד לאסור טעם פגום יותר מהמלמד שהוא נזירות, ויותר מכך אמרו במס' נזיר () שכל האיסורים דנים בהם טעם כעיקר מק"ן מנזיר - "ומה נזיר שאין איסורו איסור עולם ויש חיתר לאיסורו אסרה תורה טעם כעיקר, שאר איסורין שאיסורן איסור עולם ואין חיתר לאיסורם ק"ו שאסורים", וא"כ אין לאסור טעם פגום לגמרי בעכבר שהרי אומרים אנו דיו לבא מן חדין להיות כנדון".

ז. ישוב לקושיה ר' חיים לשיטת הר"ן.

ובזה נבוא ליישב את הקושיא באות ה', שהקשינו שלפי הר"ן היה לנו לאסור נטלי"פ בבב"ח וכלאי הכרם כיון שאסורים שלא כדרך אכילה א"כ גם נטלי"פ יש לאסור? ונראה ליישב שכבר כתבנו שבנפגם לגמרי, גם הר"ן מודה לרשב"א שאין ללמד מ"משרת" לאסור טעמם, מאחר שמצינו שהתירה התורה כשנפגם לגמרי, א"כ אין ללמוד כשנפגם לגמרי ממשרת ענבים, וכמו"כ כתבנו שכל נטלי"פ הרי זה כנפגם לגמרי לפי חסברו של הר"ן שכיון שהגר מצטער מתערובת פגומה ואם היה יכול לזרוק את הטעם הפגום מהתערובת היה זורקו, וא"כ מציאות זו מוכיחה שהפגם עצמו אינו ראוי לגר ומותר, וא"כ לפי הר"ן שכל נטלי"פ באמת נפגם לגמרי וכל שנפגם לגמרי מודה הר"ן לרשב"א שאין ללמד ממשרת, וא"כ מובן מדוע שבב"ח וכלה"כ מותרים בנותן טעם לפגם (מכיון שאף שאין לנו חיתר נבילה שאינה ראויה לגר בבב"ח וכלה"כ (לפי הפלתי), האיסור עצמו בטל וטעם כזה לא אסרה תורה כלל וכלל).

ח. לשיטת הר"ן בנטלי"פ יש שני מתירין.

ולפי דרכנו יוצא שלר"ן יש שני מתירין באיסור הנותן טעם לפגם. ראשית, יש לנו חיתר של נבילה שאינה ראויה לגר, ושנית (ע"ד הרשב"א) האיסור בטל ברוב וטעם כזה לא אסרה התורה, כלומר הר"ן מודה לרשב"א בכל נטלי"פ שאפשר לחתירן מטעם הרשב"א שאין ללומדו ממשרת.

לפי זה יוצא שאם נתערב עכבר וזבובים בחיתור רוב התערובת הם איסור גם לדעת הר"ן יהיה אסור כמו דעת הרשב"א ורק בשאר איסורים סובר הר"ן שיש להתיר גם ברוב איסור , כן נראה לעני"ד. (לרשב"א כשיש רוב איסור א"א להתיר טעם פגום מכיון שהחיתור מבוסס ע"ז שהאיסור בטל ברוב וטעם כזה לא אסרה תורה, משא"כ לר"ן יש חיתור נוסף שהתורה לא אסרה איסור כזה שלא נחנים ממנו ולכן מותר אפ"י כשרוב איסור! אבל כשנתערב עכבר וזבובים בחיתור אין לנו חיתור מצד נבילה שאינה ראויה לגר רק שטעם כזה לא אסרה תורה לכן לכו"ע כשרוב תערובת איסור, אסור).

ט. דעת החוות דעת.

חחוות דעת (בסי' ק"ג סק"א) חולק על הפלתי מטעם אחר. הפלתי הניח שכל איסור שלא נאסר בלשון אכילה (כבב"ח וכלה"כ) אסור גם בנפסל מאכילת אדם ואינו ראוי לגר, ולכן באיסור בב"ח וכלה"כ אסור גם בנותן טעם לפגם.

חחוות דעת חולק וסובר שיש פה שני הלכות שונות האיסור שאינו ראוי לגר מותר גם באיסור שלא נאמר בו לשון אכילה, שהרי שני לימודים הם: שלא כדרך אכילה, ואינה ראויה לגר - ונלמד משני פסוקים שונים. אינה ראויה לגר הוא חיתור מיוחד שנלמד ממה שנאמר בנבילה "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה", ואילו חדין שצריכים י"דך אכילה' נלמד מחפסוק "לא תאכל" וכל שאינו אוכל כדרך האוכלין אינה בכלל אכילה.

ולפי"ז - כל שהאוכל בעצמותו לא נפסל ולא נתקלקל - רק שהוא אוכלו שלא כדרך, כגון שאכל חלב חי או רותח שנכווה גרונו או שעירב בו דבר מר שכל אלו ניתן לתיקון, נמצא שהאוכל עצמו לא יצא מכלל אוכל וראוי לגר ע"י תיקון - וזה נלמד מלשון 'אכילה' שצריך לאוכלו כדרך האוכלין וא"כ אינו חייב שאוכלו שלא כדרך, אבל איסורין שאין כתוב בהם אכילה חייבין גם באכלם שלא כדרך אך בנסרך לגמרי פטור האוכלם מטעם שאינה ראויה לגר והיתר זה נוהג בכל האיסורים כולם.

ונתקשה חחוות דעת מדוע כתבה התורה שנבילה צריכה להיות ראויה לגר תיפוק ליה שפטור האוכל נבילה שאינה ראויה לגר הוא מטעם שאכל שלא כדרך אכילה? ותי"ץ שהחיתור של נבילה שאינה ראויה לגר אומר לנו שפקע שם נבילה והותרה ואינה חוזרת לאיסורה ואפ"י אם יש נבילה שחסריחה ונפגמה לגמרי ואח"כ חזר ותיקנה אפ"ה מותר דפקע ממנה שם נבילה.

י. דיון בדברי החוות דעת.

ויש לעיין למה הותרה הנבילה גם כשחזר ותקנה - אדרבא הרי בדבר שניתן לתיקון, מעולם לא יצאה מכלל ראויה לגר מאחר שניתן לתקנה והרי זה כחלב חי, או חלב חם, או עירב בה דבר מר שלא הותרו מטעם שהם עצמם לא נפגמו כיון שניתן לתקנם?

וצריך לומר שיש חילוק בין דבר העומד לתיקון כחלב חי שעומד להתבשל, או חלב חם שעומד להצטנן או עירב בה דבר מר שעומד להמתיקו משא"כ נבילה שהסריחה שאינה עומדת לתיקון - לכן גם אם חזר ותקנה אינה חוזרת לאיסורה.

ויש עוד לעיין כיצד יתכן שמותר לאכול נבילה שנפגמה והסריחה וחזר ותקנה, הרי אפילו בשעה שהנבילה פגומה אסורה באכילה משום "שאחשביה" וכמו שכתב הרא"ש (פסחים פ"ב ס"א) שחמץ שחרכו לפני פסח מותר בהנאה בפסח ואסור באכילה שמחשיבו כשאוכל וכן נפסק בשו"ע (יור"ד סימן פ"ד ס"ז): "שרף שרוף מותר לאוכלו משום רפואה משום שעפרא בעלמא הוא ומ"מ לבריא אסור (וכמו שכתב שם בבאור הגר"א) וא"כ איך יתכן כשחזר שרוף ושרף הוא חמור יותר מאשר חזר ותקנו? (שכשזה מוסרך אנו אוסרים בגלל אחשביה, וכשתקנו מתירים!!)

ואף שיש לומר שהחיות דעת לא התיר מדרבנן אלא מן התורה ואילו הרא"ש אסר מדרבנן שהרי לחולה מותר, מ"מ הטעם שמח"ת מותר משום שאומרים "בטלה דעתו אצל כל אדם" וכמו שכתב שם הרא"ש, א"כ כשחוזר ומתקנו לא שייך בטלה דעתו שהרי כל אדם יכול לאוכלו?

ונראה לומר שבאמת חמור כשאוכלו כשהוא סרוח מאשר חוזר ומתקנו, שאם אוכלו כשהוא סרוח אנו רואים שלאדם זה האוכלו הוא ראוי לאכילה ולכן אסור שהוא בגדר נבילה הראויה לגר אלא שמח"ת אומרים אנו בטלה דעתו, אבל כל שאוכלו כשחוזר ותקנה אין כאן אחשביה אלא רק משעה שנתקן, אבל לפני שנתקן לא היה בכלל נבילה הראויה לגר והותרה ואינה חוזרת לאיסורה, ולפי"ז יתכן שגם מדרבנן יהיה מותר.

י"א. דין 'אכילה גסה' בנבילה ובבשר וחלב וכלה"כ ובאכילה ביוה"כ

החיות דעת כתב (שם) שהאוכל אכילה גסה שפטור מטעם שלא אכל כדרך אכילה, אבל אינו פטור מטעם נבילה שאינה ראויה לגר ובודאי מוכרח הדבר שחרי לא יתכן לומר שבאכילה גסה חותרה המאכל שחרי המאכל ראוי לאכילה, ואיך יתכן שהאוכל עצמו חותר מחמת ששעה אחת היה שבע מאכילה.

אכן בשאגת - אריה (סי' עד) העלה שביום הכיפורים האוכל שלא כדרך אכילתן חייב כרת מכיון שלא נאמר ביוה"כ לשון אכילה אלא לשון עינוי כמו בבשר וחלב וכלאי הכרם שחייב עליהם גם באוכלן שלא כדרך אכילתן. אבל האוכל מאכלים שאינם ראויים לאכילה פטור ביוה"כ. ולפי דברי החיות דעת שאכילה גסה זהו פטור של "שלא כדרך אכילה" יש לעיין למה האוכל אכילה גסה ביוה"כ פטור, חרי המאכל עצמו ראוי לאכילה?

ונראה לעני"ד שהגדרת אכילה גסה פירושה: שבזמן שהאדם שבע אז אין המאכל ראוי לאכילה לאדם זה מאחר שהאוכל מזיק לגוף ואינו נהנה. ואינו דומה כלל לאוכל שלא כדרך האוכלים כגון האוכל אוכל חס או חי שהגוף נהנה מהמאכל ואין האוכל מזיקו ולכן פטור האוכל אכילה גסה גם באיסורים שלא כתוב בהם לשון אכילה! ולכן האוכל אכילה גסה ביוה"כ פטור שהרי אכילה מזיקה לאדם זה.

ומ"מ נבאר שאין ללמוד היתר לאוכל אכילה גסה מנבילה שאינה ראויה לגר שאינו דומה זה לזה שבנבלה שאינה ראויה לגר הנבילה יצאה מכלל מאכל לכל אדם ולכן אינה חוזרת לאיסורה משא"כ אכילה גסה שבדאי אסורה לכל העולם וגם לו לאחר שתעבור שביעתו, וע"כ למדו את היתר אכילה גסה מהפסוק "לא תעונה" פרט למזיק וכמו שכתבו ביומא (דף פ ע"ב) וברמב"ם (הלכות שביתת עשור פב ח"ז) וז"ל הרמב"ם: "היה שבע מאכילה גסה שאכל עד שקץ במזונו ואכל יתר על שבעו פטור כמו שאכל אוכלין שאינם ראויים לאכילה אע"פ שזה היתה ראוי לרעב אינו ראוי לכל מי ששבע בזה".

ולפי"ז מה שנקט החיות דעת שאכילה גסה נלמד "משלא כדרך אכילה" לא דוקא, שהרי לפי האמת פטור האוכל גסה גם באוכל בשר וחלב וכלה"כ רק שכוונתו שאינו בכלל נבילה שאינה ראויה לגר, או יתכן שסובר החו"ד שלא נתמעט אכילה גסה רק באוכל ביוה"כ שכתוב 'לא תעונה' (אבל בבי"ח וכלה"כ באמת יתחייב כשאוכל אכילה גסה).